

Вишневська Л.,
практичний психолог
Київської міської дитячої клінічної лікарні № 2

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ПІДЛІТКІВ В КОНТЕКСТІ
ПОЛКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ДО
ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ**

Людині, напевно, простіше було б жити та взаємодіяти з іншими людьми, будувати свої відносини, якби у світі утвердилася одна культура. Очевидно, за цієї умови не було б такої кількості розбіжностей, конфліктів, ксенофобії, расизму, тощо. Однак, інтеграційні процеси, які проходять в сучасному суспільстві, глобальні зміни в культурі, політиці та економіці, які

супроводжуються одночасно зближенням і роз'єднанням культур, привели до виникнення міжкультурних, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів.

Не аналізуючи досить глибоко проблеми міжетнічних конфліктів, зазначимо, що всі вони є наслідком відсутності, або нестачі знання та полікультурної освіти. «Відмінність національно-етнічних особливостей, яким учні надають оцінний характер, а також специфіка сімейних настанов, традицій накладають певний відбиток на поведінку й взаємини дітей з оточенням» [6].

Й, на наш, погляд, щоб протидіяти негативним проявам міжетнічних відносин, міжкультурну компетентність слід формувати у особистості ще в молодому віці [1].

Перш за все, зазначимо, що специфіка молоді полягає в тому, що вона є групою, яка шукає своє місце в суспільстві, відкриває і приймає життєві істини і цінності, формує своє ставлення до життя [3]. З одного боку, для неї характерна соціальна незрілість, несформованість ціннісних орієнтацій, нездатність повною мірою адекватно прогнозувати наслідки своїх дій і вчинків, агресивність, соціальна апатія, байдужість, пасивність, безвідповідальність, конформізм, споживацтво, відмова від традиційних моральних і культурних цінностей. З іншого, молоді люди не тільки поступово вливаються в ряди більш дорослого покоління, а й самі беруть активну участь у суспільних процесах, що відбуваються в країні. Тому, на наш погляд, так важливо вийти на прогноз міжетнічних відносин в майбутньому, щоб зрозуміти чи зможе молоде покоління протиставити етнічному націоналізму громадянську націю і цивільний націоналізм, в якому пріоритет прав залишається за особистістю, а не за нацією [3, с. 54].

Зазначимо, що світовою і вітчизняною наукою різні теоретико-методологічні аспекти окресленої теми досліджуються досить активно. Так, проблема міжетнічних відносин молоді знайшла широке висвітлення у психолого-педагогічних працях.[2] Зокрема, в них розглянуті такі аспекти: основи культурного компромісу, міжкультурного діалогу (І. Бех, П. Бергер, Т. Лукман, М. Мід, А. Шютц); основи комунікаційних процесів, способів і засобів міжкультурної взаємодії здійснили російські дослідники – М. Василик, М. Вершинін, Т. Волошинова, В. Павлов, В. Петров, С. Гурієва та ін. Українські вчені – Л. Аза, О. Вишняк, Є. Головаха, Н. Костенко, М. Наумова, А. Ручка, Л. Скокова, В. Степаненко, М. Шульга та інші досліджують проблеми спілкування в багатонаціональному просторі сучасної України. Проблемам конфліктної поведінки підлітків присвячено чимало досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів: це праці С.Л.Рубінштейна, А.Н.Леонтьєва, А.А. Реана, М.Р.Гинзбург, З. Фрейда. Психологічні

особливості підліткового віку цікавили Е. Шпрангера, який показав кризу, пов'язану з прагненням звільнитися від дитячої залежності. Вітчизняні психологи та педагоги наголошують на вагомості проблеми виховання толерантності, підкреслюючи при цьому роль педагога. У професійній діяльності учителя важливе значення має спрямованість педагогічного процесу на формування у школярів стійких духовно-моральних цінностей, на що звертають увагу О. Абдулліна, Н. Боритко, С. Вашуленко, І. Гавриш, І. Зязюн, С. Мартиненко, О. Савченко, С. Сисоєва та інші.

В сучасних умовах міжкультурна комунікація учнівської молоді посилюється зростанням впливу мас-медіа, стереотипами освітнього середовища, культивуванням масових культурних потреб.[5] В даному дослідженні мова йтиме про психологічну, глибинну спроможність прийняття підростаючим індивідом Іншості, що визначає його поведінку і корелює з його переконаністю в усталеності загальнолюдських цінностей.Й важливим аспектом соціально-психологічного спілкування виступає взаєморозуміння.

[4] Його можна розглядати як внутрішню основу процесу спілкування, яке сягнуло високого рівня розвитку. Здатність людини до розуміння інших людей виступає як раціональна основа процесу міжособистісного спілкування, якому підпорядковані засоби вираження і передачі психічного стану взаємодіючих індивідів.Але, на превеликий жаль, досить часто таке ставлення проявляється лише в Деклараціях. На практиці в загальноосвітніх закладах існують проблема інтолерантності та ксенофобії, коли частина підлітків з острахом та відчуженням ставиться до певних груп учнів, які відрізняються зовнішньо, культурно, релігійно, ментально. І в результаті “Інші” часто піддаються осуду, як мінімум, або й фізичному насильству. [7]

Слід зазначити, що особливоз більшою гостротою потенційні протиріччя проявляються якщо в самому класі є підлітки, що належать до значно розрізняючим культурам. Діти з сімей етнічних меншин піддаються значному ризику стигматизації та переслідування з боку однолітків в школі в формі так званого булінгу. Булінг або цькування - це спосіб самоствердження однієї людини або групи за рахунок систематичного приниження іншої людини або групи. Нівелювання ризиків булінгу вимагає активної протидії всім видам насильства, відкидання, інтолерантності силами педагогічного, батьківського та учнівського колективів.

В зв'язку з цим виникає необхідність здійснення профілактики міжетнічних конфліктів через розвиток міжкультурної компетентності підлітків за допомогою психолога - профілактичних програм, спрямованих на зниження конфліктності, розвитку комунікативних навичок і збагаченню знань про культуру та традиції інших народів, культур, релігій. Тому,

психолого-педагогічну роботу слід вести одночасно на декількох рівнях: загальношкільному, рівні класу (групи) і на індивідуальному рівні - з агресором (буллі) і жертвою. Активно слід залучати й батьків до участі в програмі. [8] Соціально-педагогічні та психологічні програми профілактики булінгу, ксенофобії слід спрямовувати на створення особливого шкільного середовища, яке характеризується позитивним інтересом і залученням дорослими, жорсткими рамками і обмеженнями на користь прийнятної поведінки.

Таким чином, основні завдання психолого-педагогічного супроводу даної категорії дітей пов'язані зі створенням умов для надання адресної спеціалізованої професійної психологічної, педагогічної, медичної допомоги; формування комунікативної компетентності і здатності протистояти маніпулятивному впливу; оптимізації сімейного виховання і дитячо-батьківських відносин у напрямку довіри, емоційної близькості і взаєморозуміння; подолання негативних наслідків психотравмуючих подій; розвитку етнічної, культурної та міжкультурної компетентності на основі позитивного ставлення до інших етнокультурних груп і оволодіння вміннями ефективного міжкультурного спілкування; формування психолого-педагогічної компетентності батьків та родичів. Набуті ж і закріплені на практиці соціально-особистісні навички міжкультурної комунікативної компетентності дозволяють молодій людині в процесі міжкультурного спілкування вибирати потрібні засоби відповідно до соціокультурних контекстів, створювати дискурси, обирати стратегії і тактики спілкування, прийнятні для досягнення поставлених цілей, що підвищує ефективність міжкультурної взаємодії.

Література:

1. Афанасьєва Л. Міжкультурний діалог в контексті єднання України / Л. Афанасьєва, Є. Музя, К. Колева, Р. Олексенко // Українознавчий альманах. - 2017. - Вип. 21. - С. 15-20.
2. Афанасьєва Л. В. Етнокультурний ландшафт: категоріальний концепт / Л. В. Афанасьєва, М. В. Елькін // Етнокультурний ландшафт Північного Приазов'я. – Сімферополь : Таврія, 2004.
3. Афанасьєва Л. В. Особенности этнической толерантности молодежи в контексте украинского регионального поликультурного социума / Л.Афанасьєва, И.Букреева, Л.Глинская, А.Орлов // Социологические исследования. 2013.- №7. - С.52-58.
4. Афанасьєва Л. В. Принцип полікультурності як основа цивілізаційного розвитку сучасного суспільства / Л. В. Афанасьєва, Р.І. Олексенко //

Науково-практичний журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології». – 2018. – №. 22. – С. 3-6.

5. Афанасьєва Л. Интеркультурность как успешная модель развития поликультурного городского сообщества / Л. В. Афанасьєва, Р.І. Олексенко // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos. – 2018. – С. 6-13.
6. Афанасьєва Л. Активні інтеркультурні практики як індикатор взаємодії культурних груп і спільнот поліетнічного міста / Л. В. Афанасьєва, Р.І. Олексенко // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії – 2018.- Вип. 18. – С. 40 - 47.
7. Букреєва І. Толерантність як світоглядна компонента виховання учнівської молоді / І.Букреєва, О.Ченцов // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. - № 2(17). – С.21-25.
8. Коулман Джон. Капитал социальный и человеческий // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122-139.
9. Молодиченко В. Міжкультурна компетенція і компетентність у сучасній соціальній комунікації / В. Молодиченко, Л. Афанасьєва // Versus. – 2016. - № 8. – С. 24-31.
10. Флорида Р. Большая перезагрузка. Как кризис изменит наш образ жизни // Классика-XXI. – №1. – С.240.